

سنجش رابطه‌ی پهنه‌ی روابط و ابعاد هویت ملی^۱ مطالعه موردی: نسبت میان تعاملات فردی و گروهی با هویت ملی ایرانیان

عطاء‌الله عبدی*

E-mail: ataabdi@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۹/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۵/۳۱

چکیده

پیوستگی و پیوند ابعاد هویت با هویت ملی، از جمله رهیافت‌های نرم‌افزاری مهم و اثرگذار در بقا و تداوم کشور - ملت‌ها به‌شمار می‌رود. از عوامل مهم در قوام هویت ملی تعاملات میان مردم در سطوح مختلف جغرافیایی است که از گذار آن آشنایی گروه‌های تشکیل دهنده‌ی ملت از داشته‌ها و اشتراکات فرهنگی خود می‌تواند در تقویت همگرایی ملی اثرگذار شود. از این‌رو هدف پژوهش حاضر بررسی این مسأله است که پهنه‌ی روابط و نوع ارتباط هویتی ایرانیان متمایل به کدام سطح هویتی است.

روش تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ی محقق ساخته است. بدین منظور جامعه‌ی آماری این پژوهش، تمامی افراد ۱۸ تا ۶۵ سال ساکن مراکز ۳۱ استان کشور در سال ۱۳۹۳ است که از میان آنها براساس فرمول کوکران و نمونه‌گیری چند مرحله‌ای با توجه به جمعیت مرکز هر استان ۱۵۰۴۰ نفر به‌عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شده‌اند. نتایج حاصل از سنجش رابطه‌ی پهنه‌ی روابط با دیگران و ابعاد هویت (هویت ملی، محلی و مدرن) نشان داد که با هویت ملی و مدرن رابطه دارد اما با هویت محلی رابطه ندارد. بنابراین، هر چقدر افراد از پهنه‌ی روابط بالاتری برخوردار بوده‌اند نسبت به هویت ملی گرایش بالاتر و نسبت به هویت مدرن گرایش پایین‌تری داشته‌اند. بنابراین تقویت پهنه‌ی روابط افراد با یکدیگر از یک‌سو منجر به افزایش گرایش نسبت به هویت ملی و از سوی دیگر باعث کاهش گرایش به هویت مدرن می‌شود.

کلید واژه‌ها: هویت ملی، پهنه‌ی روابط، تعامل محیطی، ایران.

۱. مقاله حاضر از داده‌های پژوهش «پیمایش هویت جمعی ایرانیان» که توسط مؤسسه مطالعات ملی در بهمن ماه سال ۱۳۹۳ اجرا شده، استفاده کرده است.

* استادیار گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه خوارزمی تهران، نویسنده‌ی مسؤول

مقدمه و طرح مسأله

مقوله‌ی هویت به‌طور عام و هویت‌های جمعی به‌طور خاص، از جمله موضوعات اساسی و بنیادی در جوامع امروز محسوب می‌شود، تا جایی که نه تنها در ایران، بلکه در اکثر کشورهای جهان توجه و برآورد وضعیت موجود هویت‌های جمعی، تحلیل سیر تکوین و چشم‌انداز تحولات آن در آینده، هم برای دولت‌ها و حکومت‌ها و هم برای محافل علمی و پژوهشی به‌عنوان یک اولویت‌شناختی محسوب شده و واجد اهمیت ویژه است. در ایران عوامل مختلفی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی موجب شده است که توجه به مقوله هویت‌های جمعی به‌ویژه هویت ملی در صدر مسائل استراتژیک، کلان و راهبردی کشور قرار گیرد. نیل به وفاق و همبستگی اجتماعی، همواره یکی از دل‌مشغولی‌های اصلی مسئولان و سیاست‌گذاران فرهنگی و اجتماعی، گروه‌های اجتماعی و نخبگان و روشنفکران بوده است؛ زیرا استمرار حیات واحدهای سیاسی مرهون اتخاذ تدابیری جهت ایجاد احساس تعلق و پیوستگی اعضای آن است. از این‌رو، جست‌وجو و شناسایی مبانی هویت‌بخش و همبستگی‌ساز، روش‌های ایجاد احساس تعلق، تعهد و وفاداری به جامعه‌ای اجتماعی، چگونگی استمرار و رفع موانع تحقق و تداوم آن ضرورتی انکارناپذیر است (حیدری، ۱۳۹۶: ۴).

اهمیت پرداخت به چنین بحثی از آن جایی فزونی و اهمیت می‌یابد که کشور ما به‌عنوان واحد سیاسی و جغرافیایی بنابر دلایل تاریخی، سیاسی و ژئوپلیتیک همواره کانون تحولات و توجه دیگر کشورها و نظام‌های بین‌المللی قرار داشته است. آنچه در این شرایط قابل توجه به نظر می‌رسد، این است که چگونه می‌توان با ترسیم راهبردها و خط‌مشی‌هایی عملی، ضمن در نظر گرفتن دغدغه‌ها و حساسیت‌های خارجی و داخلی به تبیین درستی از «هویت ملی» دست یافت؛ ابعاد و سطوح مختلف و فرایند تحول آن را شناخت و الزامات، ضرورت‌ها و حساسیت‌های داخلی و خارجی را در چارچوب نگاهی وحدت‌ساز جهت‌دهی کرد؛ درک درستی از موانع و محدودیت‌های پیش‌رو در این زمینه به‌دست آورد و با لحاظ کردن عوامل «تعیین‌بخش» داخلی، مانع از شکل‌گیری بحران هویت متأثر از علل و بسترهای «تشدید کننده» خارجی شد. با این نگاه، پژوهش حاضر به مطالعه‌ی عناصر سازنده‌ی هویت ایرانیان در سه نوع پهنه روابط بین‌فردی، بین‌گروهی و اجتماعی پرداخته است.

مبانی نظری و مفهومی

پهنه روابط

تعامل اجتماعی عبارت از ارتباط مستقیم و غیرمستقیم افراد جامعه است. بطوری که

موجب مبادلات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در میان آنها گشته و منجر به شکل‌گیری هویت مشترک میان آنها می‌گردد. تعاملات اجتماعی اساساً بر پایه‌ی زندگی در یک جامعه و کشور شکل می‌گیرند. لازمه این امر آن است که افراد در نتیجه‌ی فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و... با یکدیگر ارتباط برقرار کرده و به مبادله فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی با همدیگر می‌پردازند. نتیجه این امر کاهش وابستگی‌های قومی و گسترش همبستگی ملی است. این فرایندی است که در نتیجه‌ی مدرن شدن جوامع پدید آمده است (عبدی، ۱۳۸۹). در این میان ارتباطات یکی از راه‌های افزایش تعاملات اجتماعی به شمار می‌رود. بر پایه برخی نظریه‌ها توسعه‌ی ارتباطات به معنی گسترش ملت‌سازی و کاهش قوم‌گرایی تلقی می‌شود. نخستین نظریه در این زمینه متعلق به فردیناند تونیس می‌باشد که در قرن نوزدهم می‌زیست. وی بر این باور بود که در اجتماعات سنتی (گمیشافت) تنوع مشاهده می‌شود و روابط انسانی بر پایه‌ی شکاف‌های گروهی، محلی و فرهنگی شکل گرفته، هر یک دارای هویت بوده و از اصالت برخوردارند. ولی در اثر توسعه ارتباطات و تغییر و تحول صنعتی، بتدریج جامعه (گزنشافت) اجتماع را در خود هضم می‌کند، مشخصات گروهی و ارتباطات انسانی با توجه به جنبه‌های احساسی، عاطفی، شخصی تضعیف می‌شود و هویت فردی و گروهی جای خود را به هویت‌سازی سازمانی می‌دهد. چندگانگی و اختلافات میان‌گروهی رخت برمی‌بندد و هم‌شکلی و یکپارچگی جایگزین تنوع و تفاوت‌ها می‌شود.

هم‌چنین کارل دوپیچ ارتباطات را موجب همگرایی سیاسی میان جوامع و درون جوامع می‌داند. وی معتقد است، همان‌گونه که ارتباطات از راه‌های مختلف نظیر، آگاهی دادن، نفوذ در دیدگاه‌ها و تغییر در ایستارها و طرز تلقی‌ها، موجب بروز ملی‌گرایی و کاهش منازعات قومی می‌شود، ادامه آن موجب همگرایی در سطح جهان خواهد شد (مقصودی، ۱۳۸۰: ۴-۱۸۲). مید، جایگاهی اساسی برای موقعیت اجتماعی تعاملات قائل است؛ چرا که شکلگیری کنش در خلا فرایند برداشت از خود، همیشه در یک موقعیت همان پنداشتی است که شخص در ارتباط با، «خود» اجتماعی خاص صورت می‌پذیرد دیگران و در جریان جامعه‌پذیری از خودش به‌دست می‌آورد. هر چه میزان تعاملات اجتماعی افراد بیشتر باشد، من مفعولی که بیانگر هویت اجتماعی است، قویتر خواهد بود (قادری و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۷۵). بنابراین می‌توان گفت که تعاملات گسترده‌ی اجتماعی به‌عنوان محصول دوران مدرن می‌تواند ارتباطات بین قومی و مکانی را افزایش داده و منجر به ادغام اجتماعی گردد.

از سال ۱۹۸۰ به بعد، جامعه‌شناسان، دانشمندان علوم سیاسی و نیز روان‌شناسان به پیشرفت پهنه روابط اجتماعی توجه بیشتری نشان دادند و تعاریف متعددی از این موضوع ارائه کردند. همان‌گونه که مریل و گیمل (۲۰۱۳) بیان می‌کنند پهنه روابط اجتماعی به شدت تحت تأثیر سازه‌های محیطی (اجتماعی)، شناختی و ویژگی‌های اساسی انسان مانند شخصیت، هوش، زبان، ادراک، ارزیابی نگرش و تعامل میان رفتار و محیط قرار دارد. از این‌رو، پهنه روابط را می‌توان رفتارهای محیطی - شناختی دانست که فرد را قادر می‌سازد با افراد دیگر رابطه متقابل داشته باشد، واکنش‌های مثبت بروز دهد و از رفتارهایی که پیامد منفی دارند اجتناب ورزد. همچنین پهنه روابط اجتماعی به آن گروه از تعاملاتی گفته می‌شود که اشخاص در روابط و تعاملات میان‌فردی و میان‌گروهی خویش به کار می‌برند و به شخص کمک می‌کنند تا با دیگران به شکلی ارتباط برقرار کرده که بتواند کنش‌های فردی - جمعی خود را به شکل مناسب و منطقی انجام دهد (لوزانه، ۲۰۱۲). پهنه روابط را می‌توان به چهار طبقه تقسیم کرد:

- ۱- ایجاد ارتباط در مقیاس فردی
- ۲- رابطه گروهی در مقیاس محله و محیطی که فرد بدان تعلق خاطر دارد
- ۳- رابطه فردی - گروهی با اجتماعات دیگر
- ۴- روابط اجتماعی با محیط‌های غیرملی (شهیم، ۱۳۹۳).

در جامعه‌شناسی سیاسی، پهنه روابط اجتماعی، عبارت است از توانایی ایجاد ارتباط متقابل با جامعه در زمینه خاص اجتماعی به طوری که در عرف جامعه قابل قبول و ارزشمند باشد. واژه مهارت و شایستگی نیز در برخی مواقع برای تعریف پهنه روابط اجتماعی به کار رفته است. در این تعریف، مهارت یک نوع توانایی به خصوص برای عملکرد مناسب در طول انجام روابط در نظر گرفته شده است. شایستگی نیز به کیفیت روابط فرد یا گروه اشاره می‌کند (مور، ۲۰۰۸). از طرف دیگر، پهنه روابط رفتاری نظیر همکاری، مسئولیت‌پذیری، گسترش تعاملات اجتماعی، همدلی و ابراز وجود (جرات‌مندی) را نیز شامل می‌شود. همکاری شامل رفتارهایی مانند کمک کردن به دیگران، اشتراک وسایل با دیگران، احترام و پذیرش تفاوت‌های دیگران است (مک‌کار و کاستا، ۲۰۱۴). مسئولیت‌پذیری، دربرگیرنده رفتارهایی نظیر توانایی ارتباط با دیگران و تعهد اجتماعی به محیط زندگی است. همدلی به‌عنوان یکی از ارکان پهنه روابط، بدین معنا است که فرد می‌کوشد تا تجارب مثبت و منفی دیگران را درک کند و از آنها شناخت پیدا کند. هدف در همدلی شناخت و درک محیط اجتماعی به منظور برقراری

روابط بهتر است (فانی، ۱۳۹۵). ابراز وجود، شامل احقاق حقوق خود و ابراز افکار، احساسات و اعتقادات به نحو مناسب، مستقیم و صادقانه است، به نحوی که حقوق اطرافیان ضایع نشود (گیلمور و همکاران، ۲۰۱۳). ابراز وجود، هم‌چنین شامل رفتارهای آغازگرانه از قبیل پرسش جهت کسب اطلاعات دیگران، معرفی خود به دیگران و دادن پاسخ مناسب به عمل دیگر است (فانی، ۱۳۹۵). به‌طور کلی می‌توان گفت که پهنه روابط به ایجاد ارتباط با دیگران اشاره دارد. افرادی که از پهنه روابط بالایی برخوردارند، رفتارهایی از خود بروز می‌دهند که منجر به پیامد روانی - اجتماعی نظیر روابط مؤثر با دیگران و پذیرش در اجتماعات دیگر می‌شود. برخورداری از پهنه روابط بالا، بدین معنی است که افراد می‌توانند رفتارهای خود را بیشتر و بهتر کنترل کنند و به‌طور کلی رفتارهایی از خود نشان می‌دهند که مبین همکاری و ارتباط با دیگران است (آیزنبرگ، ۲۰۱۵). پژوهش‌های انجام شده در این راستا نشان می‌دهد افرادی که در زمینه پهنه روابط اجتماعی دچار مشکل هستند، نتایج منفی ناشی از آن را در کوتاه‌مدت و طولانی‌مدت نشان می‌دهند و در محیط اجتماعی دچار مشکلات شدیدتری می‌شوند (لاول و باربارا، ۲۰۱۳). هم‌چنین ضعف در پهنه‌های ارتباط اجتماعی منجر به بروز مشکلاتی از قبیل روی آوردن به تعصبات قومی - قبیله‌ای، محدود کردن روابط به محیط نزدیک و نیز مشکلات زیادی در سازگاری در محیط‌های دیگر می‌شوند (پارکر و آشر، ۲۰۱۶).

الگوهای پهنه روابط

چندین الگوی نظری در مورد پهنه روابط در جامعه‌شناسی سیاسی ارائه شده است. این چارچوب‌ها درباره نقش افزایش پهنه روابط فرد در به دست آوردن پیامدهای مؤثر در محیط است. این چارچوب‌ها شامل الگوی انگیزشی، نظریه دلبستگی و مدل آشنایی - مشارکت است (لی، ۲۰۱۰).

الگوی انگیزشی

الگوهای انگیزشی یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های موجود در ادبیات تعامل فرد محسوب می‌شود. بسیاری از اصطلاحات مرتبط نظیر آشنایی و تعلق به محیط یک اصل انگیزشی دارد. اصطلاح انگیزش به معنی حرکت است و انگیزه را چرایی رفتار گویند. به عبارت دیگر هیچ رفتاری را فرد انجام نمی‌دهد که انگیزه‌ای یا نیازی محرک آن نباشد. انگیزش انسان اعم از خودآگاه یا ناخودآگاه، ناشی از نیازهای اوست. بنابراین در تعریف انگیزه می‌توان گفت: انگیزه یا نیاز عبارت است از حالتی درونی و کمبود یا

محرومیتی که انسان را به انجام یک سری فعالیت وا می‌دارد (لی، ۲۰۱۰). الگوی انگیزشی فرض می‌کند که پیشرفت (توسعه مطلوب) به خاطر نیازهای اساسی بشر و در زمینه‌هایی که این نیازها برآورده می‌شود اتفاق می‌افتد (مک کرتی، ۲۰۱۴). مسلم است که افراد از پیشرفت بیشتر در محیط لذت می‌برند و همین امر موجب می‌شود تا ساختاری برای آنها فراهم آید که بتوانند صلاحیت و شایستگی کسب کنند، فرصتی برای رفتار خودمختار برای آنان فراهم آید و هم‌چنین جوی عاطفی به وجود آید که در آن تعامل بتواند پرورش یابد (لویس، ۲۰۱۰).

کنترل اجتماعی

الگوی کنترل اجتماعی بر این فرض استوار است که ایجاد پیوستگی در روابط اجتماعی یک وضعیت روانی است که در مقابل عوامل خطرزا در زندگی به‌عنوان حائل عمل می‌کند. وابستگی به یک اصل مثبت، تعهد به موفقیت و باور داشتن به حقانیت نظم اجتماعی عوامل اصلی در ایجاد قرارداد اجتماعی هستند (به نقل از لی، ۲۰۱۰). ایجاد قرارداد اجتماعی، کنترل مؤثری بر رفتارهای منحرف اعمال می‌کند. از طرف دیگر، قراردادهای اجتماعی ضعیف به افزایش تخلفات و جرم‌ها منجر می‌شود. محققان نظریه کنترل اجتماعی اغلب قراردادهای محیط و ارتباطات آموزشی را برای مطالعه انتخاب می‌کنند که با جنبه عاطفی تعامل همپوشانی دارد. هاوکینز و ویس (۲۰۱۵) نیز تقویت پهنه روابط در محیط را به‌صورت دل‌بستگی به همسالان طرفدار قوانین اجتماعی، تعهد به فعالیت‌های اجتماعی و آموزشی در محیط و باور داشتن معیارهای تعیین شده توسط محیط تعریف کرده‌اند (هاوکینس، گو، هیل، باتین، پیرسون و ابوت، ۲۰۰۱).

الگوی دل‌بستگی

الگوی دل‌بستگی با تمرکز بر اهمیت تشکیل یک پیوند قوی عاطفی نسبت به محیط برای تعامل پیشنهاد می‌دهد. در این رابطه، ارتباطات بین فردی به‌عنوان الگوهای درونی اشکال دل‌بستگی مورد توجه قرار گرفته است. بر مبنای این الگو ارتباطات میان فردی بین افراد و والدین‌شان به روابط مثبت افراد با معلمان، مربیان و دیگر افراد بالغ در محیط گسترش می‌یابد. در این الگو محیط به‌عنوان یک نهاد واقعی با فراهم آوردن راحتی، ایمنی و پشتیبانی برای افراد، به‌عنوان یک شکل دل‌بستگی در نظر گرفته شده است. به‌طور خلاصه می‌توان گفت که این چهارچوب‌های نظری به محققان اجازه می‌دهد

تا از زوایای مختلف تحقیقات مربوط به تعامل فرد را هدایت کنند، چیزی که در همه‌ی این نظریه‌ها مشترک است این است که همه‌ی آنها به حمایت از مفهوم چند بعدی تعامل برآمده‌اند (بریثرتون، ۲۰۰۵).

تعامل رفتاری

تعامل رفتاری می‌تواند به‌عنوان بُعدی که بیشترین قدرت اندازه‌گیری پهنه روابط فرد را دارد، مفهوم‌سازی شود. تقریباً هر تعریفی از تعامل محیطی شامل یک جزء رفتاری است. جزء رفتاری تعامل به مشارکت فعال فرد در فعالیت‌های محیطی اشاره دارد. بیشتر تحقیقات به‌طور انحصاری فقط بر بُعد روان‌شناختی تعامل متمرکز شده‌اند و نوعاً اشتیاق فرد را در محیط اندازه می‌گیرند. بعد رفتاری تعامل شامل توجه، پشتکار در انجام فعالیت‌های گوناگون جمعی است. هم‌چنین ارتباط مثبت با دیگر افراد در محیط، پهنه روابط فرد در محیط را افزایش می‌دهد که این تعامل، به‌صورت تلاش، پشتکار و مشارکت تعریف می‌شود. مثال‌هایی از تعامل رفتاری شامل تعامل با محیط، شرکت در فعالیت‌های گوناگون اجتماعی در مقیاس ملی می‌شود (آندرمن، ۲۰۱۶).

روش تحقیق

تحقیق حاضر، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش پیمایشی است و با اجرای ۱۵۰۴۰ پرسشنامه به روش مصاحبه حضوری صورت گرفته است. پژوهش پیش رو در سال ۱۳۹۳ در میان مراکز ۳۱ گانه‌ی استان‌های کشور و به منظور مطالعه‌ی جامع‌گرا، وسیع و شناخت عناصر سازنده‌ی هویت ایرانیان انجام یافته است. این تحقیق، با استفاده از تکنیک پرس‌وجو و مصاحبه‌ی حضوری با ۱۵۰۳۴ نفر از افراد ۱۸ الی ۶۵ ساله ساکن شهرهای ۳۱ مرکز استان کشور که به روشی کاملاً احتمالی برگزیده شده‌اند؛ تولید شده است.

متغیرهای تحقیق

مهم‌ترین متغیر مورد بررسی در این مقاله نوع و پهنه روابط است که در دو سطح رابطه‌ی بین فردی و بین گروهی در نظر گرفته شده که پهنه آن در چهار نوع «روابط اقتصادی (معیشتی)» مانند معاملات اقتصادی و فعالیت‌های تولیدی مشترک، «روابط سیاسی» (اقتداری - تعارضی) مانند اختلافات، کدورت‌ها و نزاع‌های اجتماعی، «روابط

فرهنگی» (فکری)، شامل تبادل نظر فکری و آموزشی و «روابط اجتماعی» (عاطفی) مانند دوستی، معاشرت و خویشاوندی در بین شهروندان و گروه‌های اجتماعی تعریف و در قالب ۸ گویه سنجیده شده است.

یافته‌های تحقیق

الف) روابط بین شخصی

به منظور بررسی پهنه روابط و نقش آن در هویت ملی ایرانیان، نخست به بررسی روابط بین شخصی پرداخته می‌شود. شاخص برگزیده برای سنجش این نوع از پهنه روابط، متشکل از ۴ گویه است که در جدول‌های ۱ تا ۴ با جزئیات آماری نشان داده شده است.

جدول ۱: تا چه میزان با همشهریان، معامله و همکاری اقتصادی دارید؟

متغیر	جنسیت	سن	تحصیلات							وضعیت فعالیت			وضعیت تأهل		پاسخ			
			فوق لیسانس و بالاتر	فوق دیپلم و لیسانس	متوسطه و دیپلم	ابتدایی و راهنمایی	بی سواد	۵۱-۶۵	۴۰-۵۰	۲۹-۳۹	۱۸-۲۸	زن	مرد	متاهل		تاهل		
اصلاً	۴۷/۸	۳۸/۰	۳۴/۰	۳۸/۷	۴۸/۳	۳۸/۴	۳۶/۶	۳۳/۱	۲۵/۷	۲۰/۶	۳۴/۵	۴۰/۵	۴۹/۷	۴۳/۸	۳۰/۷	۳۶/۲	۳۶/۰	۴۰/۷
سالانه	۱۳/۲	۱۱/۸	۱۲/۷	۱۲/۸	۱۱/۹	۱۲/۴	۱۳/۸	۱۱/۵	۱۱/۵	۱۲/۷	۱۴/۰	۱۲/۹	۱۱/۸	۱۱/۹	۱۹/۳	۱۲/۴	۱۲/۶	۱۰/۸
ماهانه	۱۶/۸	۱۳/۸	۱۵/۹	۱۵/۸	۱۴/۴	۱۵/۳	۱۶/۳	۱۶/۸	۱۷/۰	۱۶/۵	۱۶/۵	۱۳/۳	۱۵/۸	۱۵/۸	۱۵/۸	۱۵/۱	۱۵/۰	۱۵/۰
هفتگی	۱۴/۷	۱۲/۳	۱۳/۸	۱۴/۵	۱۲/۷	۱۳/۴	۱۴/۱	۱۴/۱	۱۵/۰	۱۴/۴	۱۲/۸	۱۴/۷	۱۲/۵	۱۲/۲	۱۴/۸	۱۴/۴	۱۳/۱	۱۵/۶
روزانه	۳۰/۸	۱۴/۲	۱۹/۵	۲۴/۶	۲۴/۶	۲۰/۹	۲۳/۱	۲۲/۷	۳۱/۰	۳۵/۲	۲۲/۳	۱۶/۷	۱۲/۷	۱۶/۲	۲۰/۵	۲۱/۱	۲۳/۲	۱۸/۰
پاسخ معتبر	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶	۷۴۹۶
آماره	۰/۲۶۷	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۳۲
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

داده‌های جدول نشان می‌دهد هر چه قدر میزان سواد در سطوح بالا یا پایین باشد میانگین تعامل سالانه پاسخگویان با همشهریان خود پایین می‌آید. شاید مهم‌ترین دلیل این امر دایره محدود تماس و تعاملات اقتصادی این دو گروه است به طوری که در سطوح یاد شده هر گروه به نسبت قشر خاص اجتماعی جایگرفته نوع خاصی از روابط را ایجاد می‌کند. در این میان افراد دارای سطوح سواد متوسط تا لیسانس روابط بالاتری

را با دیگران دارند. هم‌چنین از نظر سن میزان تعاملات تفاوت خاصی را نشان نمی‌دهد ولی از سن پنجاه سال به بعد از احتمالاً به دلیل فرارسیدن دوره بازنشستگی و کاهش فعالیت‌های اقتصادی روابط کم می‌شود. هم‌چنین از نظر سطح معنی‌داری سن، تحصیلات و اشتغال دارای معنی‌داری کاملی با متغیر مورد نظر یعنی تعاملات اقتصادی هستند و تنها مجرد یا متأهل بودن در این زمینه با معنی‌داری (۰/۰۹۵) و به دلیل این‌که بالاتر از (۰/۰۵) است معنی‌داری ندارد.

جدول ۲: تا چه میزان با همشهریان دوستی و معاشرت دارید؟

متغیر پاسخ	جنسیت		سن							تحصیلات					وضعیت فعالیت			وضعیت تأهل		
	مرد	زن	۱۸-۲۸	۲۹-۳۹	۴۰-۵۰	۵۱-۶۵	بی‌سواد	ابتدایی و راهنمایی	متوسطه و دیپلم	فوق دیپلم و لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر	شاغل	بیکار	در حال تحصیل	خانه‌دار	بازنشسته	سایر	مجرد	متاهل	بی‌ساز
اصلاً	۱۰/۱	۱۵/۶	۱۲/۶	۱۳/۲	۱۲/۳	۱۳/۵	۲۰/۶	۱۴/۷	۱۳/۳	۱۰/۴	۷/۲	۹/۲	۱۰/۸	۱۲/۲	۱۶/۸	۱۵/۲	۱۷/۰	۱۲/۲	۱۳/۰	۱۶/۸
سالانه	۹/۰	۱۰/۷	۹/۶	۱۰/۱	۱۰/۰	۹/۵	۸/۷	۱۰/۷	۱۰/۰	۹/۴	۷/۸	۹/۰	۹/۰	۹/۳	۱۱/۰	۱۰/۲	۱۰/۲	۹/۱	۱۰/۱	۱۱/۴
ماهانه	۱۸/۵	۲۲/۳	۱۹/۰	۲۱/۳	۲۰/۵	۲۲/۲	۲۱/۳	۲۱/۷	۲۰/۸	۱۹/۱	۱۷/۸	۱۷/۹	۲۴/۷	۱۸/۷	۲۳/۱	۱۹/۵	۲۶/۱	۱۷/۷	۲۱/۵	۱۶/۲
هفتگی	۲۲/۷	۲۴/۷	۲۳/۹	۲۳/۲	۲۴/۰	۲۴/۰	۲۲/۶	۲۴/۴	۲۳/۴	۲۳/۷	۲۳/۷	۲۲/۶	۲۲/۱	۲۲/۹	۲۵/۵	۲۴/۰	۲۴/۱	۲۳/۲	۲۳/۸	۲۸/۱
روزانه	۳۹/۷	۲۶/۶	۳۴/۹	۳۲/۳	۳۳/۱	۳۰/۸	۲۶/۸	۲۸/۵	۳۲/۵	۳۷/۵	۴۳/۵	۴۱/۳	۳۳/۴	۳۶/۸	۳۳/۵	۳۱/۱	۳۱/۸	۳۷/۷	۳۱/۵	۲۷/۵
پاسخ معتبر	۱۷۴۹۷	۷۵۰۸۸	۲۹۸۱۲	۴۳۱۲۵	۳۱۵۴۳	۲۲۳۳۱	۷۰۹	۳۹۰۹	۵۲۸۵	۴۴۴۳	۶۲۸	۵۵۲۴	۹۹۴	۲۰۴۹	۵۳۳۱	۹۶۵	۸۸	۴۰۷۸	۱۰۶۸۱	۱۶۷
آماره	۰/۱۴۸	-۰/۰۲۷							۰/۱۱۲					۰/۰۹۰				۰/۰۴۷		
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳							۰/۰۰۰					۰/۰۰۰				۰/۰۰۰		

در این بخش هم می‌توان مشاهده کرد میزان تعامل و معاشرت اجتماعی در میان بی‌سوادان و افراد دارای تحصیلات بالا نسبت به دیگر لایه‌های اجتماعی با دیگران کم می‌باشد، شاید دلیل آن را بتوان در میزان دایره محدود روابط میان آنها در سطوح اجتماعی مخصوص خود جست‌وجو نمود. چنین تفاوتی را در دیگر بخش‌ها خیلی نمی‌توان مشاهده کرد. هم‌چنین از آنجایی که سطح معنی‌داری همه متغیرهای مستقل (۰/۰۰۰) می‌باشد معنی‌داری بالایی را با موضوع معاشرت و دوستی با همشهریان نشان می‌دهند. به عبارت دیگر همه لایه‌های اجتماعی به نوعی دارای معاشرت و دوستی با همشهریان خود بوده و زیست مسالمت‌آمیزی را در کنار هم تجربه می‌کنند.

جدول ۳: تا چه میزان با همشهریان همفکری و مشورت دارید؟

وضعیت تأهل	وضعیت فعالیت										تحصیلات						سن				جنسیت		متغیر پاسخ	
	سایر	متاهل	مجرد	سایر	بازنشسته	خانه‌دار	در حال تحصیل	بیکار	شاغل	فوق لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر	فوق دیپلم و دیپلم	متوسطه و دیپلم	ابتدایی و راهنمایی	بی سواد	۵۱-۶۵	۴۰-۵۰	۲۹-۳۹	۱۸-۲۸	زن	مرد			
اصلاً	۲۸/۱	۲۴/۵	۲۳/۵	۲۶/۴	۲۶/۸	۳۱/۰	۲۴/۷	۲۰/۵	۱۷/۶	۱۶/۱	۲۱/۳	۲۴/۸	۲۶/۲	۳۴/۱	۲۵/۱	۲۲/۹	۲۳/۹	۲۴/۹	۲۴/۹	۲۹/۳	۱۹/۱			
سالانه	۱۰/۲	۱۳/۳	۱۳/۰	۹/۲	۱۳/۴	۱۴/۴	۱۳/۹	۱۴/۰	۱۱/۹	۱۲/۱	۱۳/۲	۱۳/۸	۱۳/۸	۱۳/۰	۱۲/۸	۱۲/۹	۱۳/۸	۱۳/۳	۱۴/۳	۱۴/۳	۱۲/۳			
ماهانه	۲۵/۷	۲۳/۸	۲۱/۲	۲۳/۰	۲۳/۸	۲۳/۵	۲۰/۷	۲۴/۸	۲۳/۳	۲۴/۱	۲۲/۰	۲۳/۵	۲۴/۴	۲۰/۲	۲۴/۳	۲۴/۱	۲۳/۴	۲۱/۹	۲۳/۱	۲۳/۱	۲۳/۱			
هفتگی	۲۱/۰	۲۰/۸	۲۱/۸	۲۳/۰	۲۰/۷	۱۸/۶	۲۱/۸	۲۱/۶	۲۲/۹	۲۱/۶	۲۲/۸	۲۰/۲	۲۰/۳	۱۹/۰	۲۰/۷	۲۱/۷	۲۰/۷	۲۱/۰	۱۹/۰	۲۳/۱	۲۳/۱			
روزانه	۱۵/۰	۱۷/۶	۲۰/۵	۱۸/۴	۱۵/۲	۱۲/۵	۱۹/۰	۱۹/۲	۲۴/۲	۲۶/۰	۲۰/۶	۱۸/۴	۱۵/۳	۱۳/۷	۱۷/۱	۱۸/۵	۱۸/۲	۱۸/۹	۱۴/۳	۲۲/۳	۲۲/۳			
پاسخ معتبر	۱۶۷	۱۰۶۹	۴۰۷۴	۸۷	۹۶۵	۵۳۳۰	۲۰۴۶	۹۹۲	۵۵۱۵	۶۲۶	۴۲۳۶	۵۲۸۲	۳۹۰۵	۷۰۹	۲۲۱۹	۳۱۵۱	۴۳۰۹	۵۲۹۲	۷۵۰۳	۷۴۸۶	۷۵۰۳			
سطح معناداری	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰										۰/۰۰۰						۰/۸۶۳				۰/۰۰۰	

هم‌چنان‌که دیده می‌شود متغیر سن با ضریب (۰/۸۶۳) و به علت این‌که مقدار آن بیشتر از (۰/۰۵) می‌باشد معنی‌داری با متغیر همفکری با همشهریان را ندارد. اما متغیرهایی مانند جنسیت، تحصیلات، فعالیت و تأهل معنی‌داری بالایی (۰/۰۰۰) را نشان می‌دهند. در این میان اگرچه موضوع همفکری در رابطه با متغیرهای پنجگانه به‌صورت سالانه خیلی متفاوت نیست، اما با بالا رفتن سن و سواد به‌صورت روزانه میزان آن افزایش می‌یابد. در رابطه با وضعیت شغلی هم گرایش به همفکری در میان شاغلین به‌صورت روزانه بالاتر از دیگران است امری که در مورد بازنشسته‌ها کاهش می‌یابد.

جدول ۴: تا چه میزان با همشهریان اختلاف و مشاجره دارید؟

وضعیت تأهل	وضعیت فعالیت										تحصیلات						سن				جنسیت		متغیر پاسخ
	سایر	متاهل	مجرد	سایر	بازنشسته	خانه‌دار	در حال تحصیل	بیکار	شاغل	فوق لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر	فوق دیپلم و دیپلم	متوسطه و دیپلم	ابتدایی و راهنمایی	بی سواد	۵۱-۶۵	۴۰-۵۰	۲۹-۳۹	۱۸-۲۸	زن	مرد		
اصلاً	۷۹/۵	۶۶/۸	۵۵/۷	۵۲/۳	۶۱/۳	۷۴/۹	۵۷/۰	۷۲/۲	۵۴/۹	۵۵/۰	۵۹/۱	۶۳/۲	۶۹/۱	۷۷/۳	۷۴/۹	۶۷/۳	۶۲/۴	۵۸/۴	۷۲/۱	۵۵/۶			
سالانه	۹/۰	۱۶/۱	۱۸/۹	۱۲/۸	۱۶/۵	۱۳/۸	۱۸/۹	۱۴/۱	۱۹/۵	۲۱/۶	۱۸/۷	۱۶/۲	۱۵/۳	۱۳/۵	۱۲/۵	۱۶/۳	۱۷/۴	۱۸/۳	۱۴/۶	۱۸/۹			
ماهانه	۷/۲	۸/۵	۱۲/۳	۱۶/۳	۱۰/۷	۶/۱	۱۱/۸	۶/۷	۱۲/۲	۱۱/۳	۱۰/۸	۹/۶	۸/۶	۴/۴	۶/۳	۸/۲	۱۰/۴	۱۱/۰	۶/۸	۱۲/۲			
هفتگی	۰/۶	۴/۷	۷/۱	۸/۱	۶/۹	۳/۲	۷/۲	۳/۸	۶/۵	۶/۷	۶/۳	۵/۹	۳/۶	۳/۰	۳/۶	۴/۴	۵/۲	۶/۶	۳/۹	۶/۷			

روزانه	۶/۵	۲/۵	۵/۷	۴/۶	۳/۷	۲/۷	۱/۸	۳/۵	۵/۱	۵/۱	۵/۴	۶/۹	۳/۱	۵/۱	۲/۰	۴/۶	۱۰/۵	۶/۰	۴/۰	۳/۶
پاسخ معتبر	۷۴۸۷	۷۵۰۱	۵۲۹۳	۴۳۰۷	۳۱۵۱	۲۲۱۹	۷۰۹	۳۹۰۶	۵۲۷۸	۴۴۳۵	۶۲۹	۵۵۱۴	۹۹۴	۲۰۴۷	۵۳۲۸	۹۶۵	۸۶	۴۰۷۵	۱۰۶۶۹	۱۶۶
آماره	۰/۱۸۳	-	۰/۱۶۳	۰/۱۴۵	۰/۱۰۳	۰/۰۸۱														
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰														

نتایج این بخش هم گویای آن است که میان متغیرهای پنجگانه با موضوع مشاجره رابطه معنی دار در سطح بالایی مشاهده می‌شود و هم چنان که ملاحظه می‌شود بخش زیادی از افراد در اقسام مختلف دارای تقابل و مشاجره با همشهریان خود نیستند. نتایج کلی سنجش نوع و سطح روابط اجتماعی: سنجش نوع و سطح روابط فردی و گروهی با توجه به داده‌های جداول ۱ تا ۴، نشان می‌دهد که این نوع رابطه در چهارچوب چهار سؤال درباره‌ی معامله و همکاری اقتصادی، دوستی و معاشرت، همفکری و مشورت و اختلاف و مشاجره با همشهریان سنجیده شده است.

ردیف	نوع رابطه	گویه‌ها	تعداد پاسخگویان	میزان (درصد) موافقت با گویه‌ها						آماره‌ها	
				روزانه	هفتگی	ماهانه	سالانه	اصلاً	بسیار کم	میان	بسیار زیاد
۱	رتبه اول	تا چه میزان با همشهریان، معامله و همکاری اقتصادی دارید.	۱۵۰۰۳	۲۲/۵	۱۳/۵	۱۵/۳	۱۲/۵	۳۶	۲/۸۰	۲/۸۲۴	
۲	رتبه دوم	تا چه میزان با همشهریان دوستی و معاشرت دارید.	۱۵۰۱۴	۳۳/۱	۲۳/۷	۲۰/۴	۹/۸	۱۲/۸	۳/۵۹	۲/۵۷۵	
۳	رتبه سوم	تا چه میزان با همشهریان همفکری و مشورت دارید.	۱۴۹۹۵	۱۸/۳	۲۱	۲۳/۱	۱۳/۲	۲۴/۱	۲/۹۹	۲/۲۴۸	
۴	رتبه چهارم	تا چه میزان با همشهریان اختلاف و مشاجره دارید.	۱۴۹۹۶	۴/۵	۵/۳	۹/۵	۱۶/۷	۶۳/۷	۱/۷۴	۲/۳۶۴	

- نکات برجسته و مهم در سنجش جزئیات این مفهوم عبارتند از:
- ۱- حدود ۶۳/۷ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که اصلاً هیچ‌گونه اختلاف و مشاجره‌ای با همشهریان خود ندارند. بعد ایجابی این یافته ناظر بر وجود روابط «سیاسی» از نوع مسالمت‌آمیز مانند عدم اختلافات، کدورت‌ها و نزاع‌های اجتماعی و روان بودن روابط اجتماعی بین شخصی میان پاسخگویان است.
  - ۲- حدود ۳۶ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که اصلاً روابط اقتصادی (معیشتی) در قالب معامله و همکاری اقتصادی با همشهریان خود ندارند.
  - ۳- بیشترین نوع و سطح روابط بین شخصی در میان پاسخگویان از نوع «روابط اجتماعی» (عاطفی) مانند دوستی، معاشرت و خویشاوندی است.
  - ۴- در قسمت آماره‌های جدول بالاترین میانگین مربوط به نوع «روابط اجتماعی» (عاطفی) است و مؤید آن است که روابط اجتماعی و عاطفی نقش برجسته‌تری در تولید و ارتقاء سطح روابط بین شخصی مردم و پاسخگویان دارند.

۵- کمترین انحراف معیار مربوط به روابط از نوع همفکری و مشورت است و بدین معناست که اجماع و اتفاق نظر بیشتری در مورد این نوع رابطه در میان پاسخگویان وجود دارد.

ب) روابط بین گروهی

روابط بین گروهی، از نظر سطح یا مقیاس پهنه روابط در مرحله دوم قرار دارد. این نوع از روابط با محیط بزرگتری سروکار دارد که دامنه تعاملات فرد را گسترش می‌دهد. برای سنجش پهنه روابط بین گروهی در این تحقیق، از سه گویه استفاده شده است. گویه‌ها و جزئیات آماری آن در جداول ۵ تا ۸ آمده است.

جدول ۵: تا چه میزان با مردم دیگر استان‌ها اختلاف و مشاجره دارید؟

متغیر	جنسیت		سن			تحصیلات					وضعیت فعالیت				وضعیت تأهل					
	مرد	زن	۱۸-۲۸	۲۹-۳۹	۴۰-۵۰	۵۱-۶۵	بی سواد	راهنمایی و ابتدایی و راهنمایی	متوسطه و دبیرم	لیسانس	فوق دیپلم و بالاتر	فوق لیسانس	شاغل	نیاز	در حال تحصیل	خانه‌دار	بازنشسته	سفر	مجرد	مشغول
اصلاً	۷۶/۴	۸۶/۵	۷۸/۳	۸۱/۱	۸۳/۴	۸۶/۷	۹۱/۵	۸۵/۵	۸۰/۶	۷۸/۳	۷۳/۲	۷۶/۵	۸۴/۶	۷۶/۲	۸۸/۲	۸۱/۶	۶۹/۳	۷۶/۱	۸۴/۳	۸۹/۸
سالانه	۱۲/۱	۷/۶	۱۱/۷	۹/۷	۹/۱	۷/۰	۵/۲	۷/۸	۹/۹	۱۱/۸	۱۴/۳	۱۲/۴	۷/۴	۱۲/۷	۶/۸	۹/۰	۱۷/۰	۱۲/۰	۹/۱	۶/۰
ماهانه	۶/۲	۳/۰	۵/۰	۵/۵	۳/۶	۳/۶	۱/۷	۳/۹	۴/۶	۵/۴	۶/۴	۶/۱	۴/۵	۶/۰	۲/۵	۵/۰	۴/۵	۶/۳	۴/۰	۲/۴
هفتگی	۳/۳	۱/۷	۳/۰	۲/۲	۲/۲	۱/۸	۱/۳	۱/۸	۲/۹	۲/۶	۳/۷	۲/۹	۲/۲	۳/۰	۱/۷	۳/۱	۵/۷	۳/۲	۲/۳	۰/۶
روزانه	۲/۰	۱/۱	۲/۰	۱/۶	۱/۴	۰/۹	۰/۳	۱/۰	۱/۹	۱/۸	۲/۴	۲/۱	۱/۳	۲/۲	۰/۸	۱/۳	۳/۴	۲/۴	۱/۳	۱/۲
پاسخ معتبر	۷۴۸۵	۷۴۹۶	۵۲۹۳	۴۳۰۲	۳۱۴۷	۲۲۲۱	۷۰۹	۳۹۰۱	۵۲۷۸	۴۴۳۴	۶۲۸	۵۵۱۴	۹۹۱	۲۰۴۷	۵۳۲۳	۹۶۵	۸۸	۴۰۷۴	۱۰۶۶۲	۱۶۶
آماره	۰/۱۳۲	-	۰/۱۳۶	۰/۱۷۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۶۳	۰/۰۷۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

مقادیر جدول بالا نشان می‌دهند که اختلاف و مشاجره میان استان‌های کشور در سطح پایین قرار دارد. در این میان کمترین میزان مربوط به بی‌سوادان (۹۱/۵) و بالاترین میزان مربوط به مجردها (۷۶/۱) می‌باشد. از نظر سطح معنی‌داری هم رابطه میان متغیرها در حد بالایی معنی‌دار است. البته به نظر می‌رسد تحصیل‌کردگان در راستای ادامه تحصیل و نیز دستیابی به فرصت‌های شغلی بیشتر از دیگران به تعامل با خارج از استان محل زیست خود گرایش دارند.

جدول ۶: تا چه میزان با مردم دیگر استان‌ها همفکری و مشورت دارید؟

متغیر پاسخ	جنسیت		سن						تحصیلات						وضعیت فعالیت			وضعیت تأهل			
	مرد	زن	۱۸-۲۸	۲۹-۳۹	۴۰-۵۰	۵۱-۶۵	بی‌سواد	ابتدایی و راهنمایی	متوسطه و دیپلم	فوق دیپلم و لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر	شاغل	بیکار	در حال تحصیل	خانه‌دار	بازنشسته	سایر	مجرد	متاهل	سایر	
اصلاً	۵۸/۶	۷۱/۳	۶۳/۴	۶۴/۷	۶۴/۰	۷۰/۴	۸۲/۲	۷۱/۶	۶۶/۰	۴۵/۴	۵۸/۱	۶۳/۰	۶۰/۱	۷۳/۹	۶۶/۷	۶۶/۸	۶۰/۹	۶۶/۲	۸۱/۴		
سالانه	۲۰/۲	۱۵/۲	۱۸/۴	۱۷/۲	۱۸/۳	۱۶/۰	۱۰/۴	۱۵/۷	۱۶/۵	۲۰/۸	۲۰/۱	۲۰/۰	۱۹/۴	۱۷/۸	۱۷/۲	۱۸/۶	۱۸/۶	۱۷/۵	۹/۰		
ماهانه	۱۳/۰	۸/۲	۱۰/۵	۱۱/۳	۱۱/۳	۸/۷	۴/۸	۸/۵	۱۰/۱	۱۳/۱	۱۳/۱	۱۱/۳	۱۲/۵	۷/۵	۹/۰	۱۰/۳	۱۲/۰	۱۰/۲	۶/۰		
هفتگی	۵/۲	۳/۵	۵/۲	۴/۱	۴/۲	۳/۲	۱/۷	۳/۰	۴/۶	۵/۴	۷/۲	۵/۴	۳/۱	۵/۵	۴/۵	۲/۳	۵/۷	۳/۹	۱/۸		
روزانه	۲/۹	۱/۸	۲/۵	۲/۷	۲/۲	۱/۷	۰/۸	۱/۲	۲/۷	۴/۹	۳/۲	۲/۶	۲/۵	۱/۴	۲/۰	۳/۴	۲/۹	۲/۱	۱/۸		
پاسخ معتبر	۷۴۸۱	۷۴۹۳	۵۲۸۴	۴۳۰۶	۴۳۰۶	۳۱۴۷	۲۲۱۹	۳۹۰۳	۵۲۷۴	۴۴۲۹	۶۲۸	۵۵۱۴	۹۹۱	۵۳۲۰	۹۶۵	۸۷	۴۰۷۵	۱۰۶۵۳	۱۶۷		
آماره	۰/۱۳۴		-۰/۰۵۴					۰/۲۱۸					۰/۰۷۷					۰/۰۴۹			
سطح معناداری	۰/۰۰۰							۰/۰۰۰					۰/۰۰۰					۰/۰۰۰			

داده‌های جدول گویای آن است که سطح معنی داری بالایی (۰/۰۰۰) میان متغیرهای پژوهش وجود دارد و ضریب اطمینان مقادیر مربوطه در اندازه ۱۰۰ درصد جای می‌گیرد. از همه مهم‌تر این که افراد تحصیل کرده در سطح بالا و نزدیک به ۵۵ درصد به همفکری با بیرون از استان خود می‌پردازند. دلیل این امر شاید حضور در مجامع علمی، سیاسی و اجتماعی است. زیرا آنها به اقتضای شغل و سطح شواد خود به ارتباط با گستره‌های بزرگتر جغرافیایی گرایش و نیاز دارند.

جدول ۷: تا چه میزان با مردم دیگر استان‌ها دوستی و معاشرت دارید؟

متغیر پاسخ	جنسیت		سن						تحصیلات						وضعیت فعالیت			وضعیت تأهل			
	مرد	زن	۱۸-۲۸	۲۹-۳۹	۴۰-۵۰	۵۱-۶۵	بی‌سواد	ابتدایی و راهنمایی	متوسطه و دیپلم	فوق دیپلم و لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر	شاغل	بیکار	در حال تحصیل	خانه‌دار	بازنشسته	سایر	مجرد	متاهل	سایر	
اصلاً	۴۶/۶	۵۹/۲	۵۰/۷	۵۲/۱	۵۲/۷	۶۰/۰	۷۵/۵	۶۲/۲	۵۲/۹	۴۴/۳	۳۱/۲	۴۶/۱	۵۰/۸	۴۶/۶	۵۵/۴	۵۲/۹	۴۸/۲	۵۴/۴	۷۱/۳		
سالانه	۲۵/۷	۲۲/۸	۲۳/۸	۲۴/۸	۲۵/۹	۲۲/۱	۱۴/۰	۲۲/۱	۲۴/۴	۲۶/۹	۲۹/۳	۲۶/۱	۲۴/۵	۲۲/۰	۲۲/۶	۲۵/۳	۲۳/۷	۲۴/۶	۱۷/۴		
ماهانه	۱۶/۸	۱۱/۰	۱۴/۶	۱۴/۲	۱۳/۵	۱۲/۲	۶/۸	۱۰/۲	۱۳/۵	۱۷/۵	۲۲/۳	۱۶/۲	۱۵/۸	۱۰/۰	۱۴/۹	۹/۲	۱۵/۸	۱۳/۳	۶/۶		
هفتگی	۶/۸	۴/۴	۶/۷	۵/۵	۴/۹	۴/۱	۲/۷	۳/۸	۵/۹	۶/۷	۹/۷	۷/۱	۵/۰	۳/۶	۴/۸	۸/۰	۷/۶	۴/۸	۲/۴		

روزانه	۴/۱	۲/۶	۴/۲	۳/۳	۳/۰	۱/۷	۱/۱	۱/۷	۱/۱	۳/۳	۴/۶	۷/۶	۴/۳	۲/۲	۵/۴	۱/۹	۲/۳	۴/۶	۴/۷	۲/۸	۲/۴
پاسخ معتبر	۷۴۹۱	۷۴۹۵	۵۲۹۳	۴۳۰۷	۳۱۴۸	۲۲۲۰	۷۰۹	۳۹۰۵	۵۲۸۰	۴۴۳۳	۶۲۹	۵۵۱۹	۹۹۲	۲۰۴۸	۵۳۲۲	۹۶۵	۸۷	۴۰۸۰	۱۰۶۶۰	۱۶۷	
آماره	۰/۱۳۷	-۰/۰۷۸	۰/۲۴۶	۰/۰۸۵	۰/۰۶۷																
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰																

مقادیر جدول نشان می‌دهد در این مورد هم روابط میان متغیرها در سطح بالایی و در اندازه ۱۰۰ درصد تعیین می‌شود. نکته قابل‌تعمل در این میان بازهم مربوط به نرخ افزایش معاشرت و دوستی میان افراد تحصیل کرده با دیگر استان‌های می‌باشد. درحالی‌که بی‌سوادان در اندازه ۷۵/۵ اصلاً ارتباطی از نوع دوستی و معاشرت با خارج از استان زندگی خود ندارند افراد دارای مدرک کارشناسی‌ارشد و بالاتر دارای بالاترین ارتباط ۶۸/۸ درصد می‌باشند. به عبارت دیگر افزایش سطح سواد در کنار پرهیز از بومی‌گزینی می‌تواند به توسعه ارتباطات میان استانی و در نهایت هم‌دلی و همبستگی ملی کمک کند.

جدول ۱: تا چه میزان با مردم دیگر استان‌ها معامله و همکاری اقتصادی دارید؟

متغیر	جنسیت		سن			تحصیلات					وضعیت فعالیت			وضعیت تأهل		پاسخ				
	زن	مرد	۱۸-۲۸	۲۹-۳۹	۴۰-۵۰	۵۱-۶۵	بی‌سواد	ابتدایی و راهنمایی	متوسطه و دیپلم	فوق‌دیپلم و لیسانس	فوق‌لیسانس و بالاتر	شاغل	یکبار	در حال تحصیل	خانه‌دار		بازنشسته	مجرد	متاهل	بی‌سود
اصلاً	۶۲/۲	۷۸/۸	۶۹/۹	۶۸/۸	۷۰/۱	۷۶/۰	۸۳/۸	۷۷/۰	۷۰/۱	۶۵/۳	۵۶/۵	۶۰/۴	۷۰/۷	۶۹/۲	۸۱/۰	۷۴/۰	۷۱/۳	۶۷/۲	۷۱/۶	۸۵/۰
سالانه	۱۸/۵	۱۲/۴	۱۵/۷	۱۶/۰	۱۵/۶	۱۳/۶	۱۰/۰	۱۲/۷	۱۴/۷	۱۸/۷	۲۱/۵	۱۸/۷	۱۶/۵	۱۶/۶	۱۱/۵	۱۴/۴	۱۳/۸	۱۶/۱	۱۵/۳	۸/۴
ماهانه	۱۱/۴	۵/۲	۸/۱	۸/۸	۸/۹	۶/۸	۳/۵	۶/۵	۸/۷	۹/۵	۱۲/۶	۱۲/۰	۹/۱	۸/۶	۴/۴	۷/۰	۹/۲	۹/۳	۸/۰	۶/۰
هفتگی	۴/۹	۲/۳	۴/۰	۳/۹	۳/۳	۲/۷	۱/۶	۲/۴	۴/۲	۴/۰	۵/۹	۵/۲	۲/۵	۳/۸	۲/۲	۳/۴	۴/۸	۳/۲	۳/۲	۰/۶
روزانه	۲/۹	۱/۳	۲/۲	۲/۵	۲/۱	۰/۹	۱/۱	۱/۳	۲/۳	۲/۵	۳/۵	۳/۶	۱/۲	۱/۷	۰/۹	۱/۲	۱/۱	۲/۶	۱/۹	۰/۰
پاسخ معتبر	۷۴۸۵	۷۵۰۱	۵۲۹۲	۴۳۰۶	۳۱۵۰	۲۲۲۰	۷۰۹	۳۹۰۵	۵۲۸۰	۴۴۳۳	۶۲۷	۵۵۱۶	۹۹۲	۲۰۴۷	۵۳۲۶	۹۶۴	۸۷	۴۰۷۷	۱۰۶۶۳	۱۶۷
آماره	۰/۱۸۸	-۰/۰۵۱	۰/۱۹۴	۰/۱۰۳	۰/۰۴۵															
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰															

سطح معنی‌داری داده‌ها گویای تأیید ۱۰۰ درصدی و ضریب اطمینان بالای (۰/۰۰۰) میان متغیرهای مستقل و وابسته است. در این جدول نیز داده‌ها گویای آن

است اگرچه میزان تعامل اقتصادی پایین است، اما هرچه سطح سواد و اشتغال بالا برود میزان تعامل اقتصادی میان استان‌های کشور بالا می‌رود و برعکس هر چه مقادیر یاد شده پایین بیاید نرخ تعاملات پایین قرار می‌گیرد. به طوری که از ۴۳/۵ درصد کارشناسی ارشد به بالا و ۳۹/۶ درصد شاغلین به ۱۶/۲ بی‌سوادان و ۲۶ درصد بازنشستگان می‌رسد.

در جمع‌بندی داده‌های جداول ۵ تا ۸ در مورد روابط بین گروهی در چهارچوب چهار سؤال: معامله و همکاری اقتصادی، دوستی و معاشرت، همفکری و مشورت و اختلاف و مشاجره با مردم دیگر استان‌ها نکات برجسته در سنجش جزئیات عبارتند از: ۱- حدود ۸۱/۱ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که اصلاً هیچ‌گونه اختلاف و مشاجره‌ای با مردم سایر استان‌ها ندارند. بعد ایجابی این یافته ناظر بر وجود «روابط سیاسی» از نوع مسالمت‌آمیز مانند عدم اختلافات، کدورت‌ها و نزاع‌های اجتماعی و روان بودن روابط اجتماعی بین گروهی میان پاسخگویان است.

۲- حدود ۷۰/۳ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که با مردم دیگر استان‌ها معامله و همکاری اقتصادی ندارند. این یافته مؤید کم بودن نوع و سطح «روابط اقتصادی (معیشتی) مانند معاملات اقتصادی و فعالیت‌های تولیدی مشترک بین گروهی و بین استانی است.

۳- هم‌چنین ۶۴/۷ درصد اظهار داشته‌اند: اصلاً با مردم دیگر استان‌ها رابطه‌ای از نوع همفکری و مشورت ندارند. این امر مؤید کم بودن «روابط فرهنگی» (فکری) میان مردم مناطق و استان‌های مختلف است.

۴- کمترین انحراف معیار مربوط به روابط از نوع معیشتی و اقتصادی است و بدین معناست که اجماع و اتفاق نظر بیشتری در مورد این نوع رابطه در میان پاسخگویان وجود دارد.

برای جمع‌بندی روابط بین فردی و بین گروهی باید توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب گرایش به هر یک از ابعاد روابط به دست آید. در جدول ۹ این جزئیات درج شده است.

جدول ۹: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب گرایش به پهنه روابط

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میزان	
						متغیر مستقل	
۱۴۸۵۲	۲۵۸	۲۴۲۲	۷۶۱۷	۴۵۲۱	۳۴	فراوانی	پهنه‌ی روابط
۱۰۰/۰	۱/۷	۱۶/۳	۵۱/۳	۳۰/۴	۰/۲	درصد	

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که از مجموع ۱۴۸۵۲ نفری که به این متغیر پاسخ داده‌اند، بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۱/۳ درصد) تا حدودی با دیگران (همشهریان، هم‌استانی‌ها و...) ارتباط دارند. همچنین ۱۸ درصد روابط خود را در حد «زیاد و یا خیلی زیاد» و ۳۰/۶ درصد نیز روابط خود را «کم و یا خیلی کم» بیان داشته‌اند. پاسخگویان به لحاظ پهنه‌ی روابط با دیگران (دوستان، همشهریان، هم‌استانی‌ها و غیره) نیز از پهنه‌ی روابط متوسط و رو به بالایی برخوردار هستند. تقریباً پهنه‌ی روابط آنها مطلوب ارزیابی می‌شود (جدول ۱۰).

جدول ۱۰: نتایج حاصل از سنجش رابطه‌ی پهنه‌ی روابط و ابعاد هویت

متغیر مستقل	متغیر وابسته	رابطه	جهت همبستگی	توضیحات
پهنه‌ی روابط	گرایش به هویت ملی	دارد	مثبت و مستقیم	پاسخگویانی که از پهنه‌ی روابط چهارگانه بین گروهی بالایی برخوردار هستند، به تبع گرایش بالایی نیز نسبت به هویت ملی دارند و برعکس.
پهنه‌ی روابط	گرایش به هویت محلی	ندارد	مثبت و مستقیم	هر چند رابطه معنادار نیست، اما ضریب همبستگی نشان داد پاسخگویانی که پهنه‌ی روابط درون گروهی آنها در ابعاد چهارگانه بالاست، به مراتب گرایش بالاتری نسبت به هویت محلی دارند و برعکس.
پهنه‌ی روابط	گرایش به هویت مدرن	ندارد	منفی و معکوس	هر چند رابطه معنادار نیست اما ضریب همبستگی نشان داد پاسخگویانی که پهنه‌ی روابط بالایی دارند، گرایش کمتری نسبت به هویت مدرن دارند و برعکس.

براساس یافته‌ای این جدول می‌توان بیان کرد ارتباط با دیگر مناطق کشور در تقویت هویت ملی و در نهایت همبستگی و امنیت ملی کارساز باشد.

نتیجه‌گیری

نتایج سنجش رابطه‌ی پهنه‌ی روابط با دیگران و متغیرهای وابسته‌ی پژوهش نشان داد تنها با گرایش به هویت ملی رابطه معناداری دارد. بنابراین، پاسخگویانی که از پهنه‌ی روابط (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و...) بالایی برخوردار هستند، توانسته‌اند با برقرار کردن ارتباط با دیگران، نسبت به آداب و رسوم، زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و غیره مشترک آشنا و آگاهی کسب کنند که همین نیز در نهایت منجر به گرایش بالای آنها به

هویت ملی شده است. اما رابطه‌ی این متغیر با هویت محلی و هویت مدرن تأیید نشده است. بنابراین، به صورت منطقی پهنه‌ی روابط اجتماعی نمی‌تواند میزان گرایش به هویت محلی و مدرن را تحت تأثیر قرار دهد هرچند ضریب همبستگی نشان داد که میزان بالای پهنه‌ی روابط نتیجه معکوسی (گرایش کمتر) بر هویت مدرن دارد.

از سوی دیگر همچنانکه در جداول یک تا هشت دیده می‌شود به‌ویژه در رابطه با روابط میان استانی وضعیت کشور مطلوب نمی‌باشد. به‌ویژه هم‌چنان‌که در جدول شماره ۱۰ هم دیده می‌شود پهنه همبستگی مثبتی با هویت ملی دارد از این‌رو به هر میزان که روابط بالا رود هویت ملی هم تقویت خواهد شد و برعکس این امر هم می‌تواند درست باشد. این امر اگر چه خود موضوع پژوهشی جداگانه می‌باشد اما شاید دلیل آن را در کنار مشکلات اقتصادی و نبود رونق اقتصادی برای به‌تحرك درآوردند افراد کشور و... مسائلی مانند بومی‌گزینی در استخدام نیروی کار، سربازی و دانشجو هم می‌توانند چنین امری را تشدید کرده باشد.

از این‌رو می‌توان گفت تقویت پیوندهای بین استانی و میان ناحیه‌ای در قالب سازوکارهای اجتماعی مانند مهاجرت، ازدواج و گردشگری؛ سازوکارهای اقتصادی مانند سرمایه‌گذاری و بازرگانی و نیز مبادلات فرهنگی می‌تواند تأثیر شگرفی در شناخت و کشف اشتراکات میان نواحی مختلف کشور از همدیگر و در نتیجه تقویت همبستگی ملی فراهم آورد، اما اقداماتی مانند بومی‌گزینی در چارچوب‌های اداری، دانشگاهی، مدیریتی و نظامی برعکس می‌تواند منجر به محلی‌شدن فرهنگ، اقتصاد و نگرش‌های اجتماعی و سیاسی شده و در بلندمدت به کاهش همگرایی ملی کمک کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- حیدری، شقایق (۱۳۹۶)؛ «سنجش هویت جمعی ایرانیان با تأکید بر مؤلفه‌ی دینداری»، *فصلنامه مطالعات ملی*، س ۱۸، ش ۲، صص ۲۳-۳.
- شهیم، سیما (۱۳۹۳)؛ «بررسی مهارت اجتماعی گروهی»، *مجله و روان‌شناسی دانشگاه تهران*، س ۴، ش ۱، صص ۱۳۹-۱۲۱.
- عبدی، عطاءالله (۱۳۸۹)، *بررسی سیاست‌های قومی در کشورهای چند قومی و ارائه الگوی بهینه (مطالعه موردی ازربایجان و کردستان ایران)*، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- فانی، داریوش (۱۳۹۵)، *بررسی رابطه بین راهبردهای شناختی تنظیم عواطف، مهارت‌های اجتماعی و پرخاشگری در شهر شیراز*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد روان‌شناسی، دانشگاه شیراز.
- قادرزاده، امید؛ شفیعی‌نیا، عباس (۱۳۹۱)؛ تأثیر ساختار آموزش بر قومگرایی دانشجویان؛ *فصلنامه علوم اجتماعی*، ش ۵۹؛ صص ۲۰۶-۱۶۸.
- مقصودی، مجتبی (۱۳۸۰)؛ *تحولات قومی در ایران*، تهران: مطالعات ملی.
- Anderman, B. (2016); The importance of relationships for promoting engagement, University of Minnesota, USA, *Journal of Political Psychology*, 42, 95-113.
- Bretherton, P. (2011); Competence, autonomy & relatedness: A motivational analysis of self-system processes. In M. Gunnar & L. A. Sroufe (Eds.), *Minnesota Symposium on Child Psychology*, Vol. 23. Self-processes in development (pp. 43-77), Chicago: University of Chicago Press Washington DC: National Center for Educational statistics.
- Gillmore, I., GusKelly, M., & Hayes, A. (2003); *Self-regulatory behaviors in children with syndrome & typically developing*, *Research in Developmental psycho-socialology*, 24, 95-98.
- Hawkins, Z. and Weiss, M. (2015); Effects of academic survival skill training on low achieving first graders, *The Journal of Educational Research*, 67, 108-113.
- Isenberg, F. (2015); A factor analytically derived measure of coping. The coping strategy indicator, *Journal of Personality & Social Psychology*, 59, 106-115.
- Lawell, F. & Brbara, R. (2013); Recurrent personality factors based on trait ratings. *Journal of social politics*, 60, 225-259.
- Lee, A. (2010); Identification with academics, intrinsic/extrinsic motivation, & self-efficacy as predictors of cognitive engagement, Department of Psychology, University of Science & Arts of Oklahoma, *Learning & Individual Differences*, 16, 1-12.
- Lewis, D. (2010); Facilitating student Engagement: The importance of life Satisfaction, Submitted in partial fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of philosophy in school psychology college of Arts and sciences: University of South Carolina.
- Lozane, W. (2012); *The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model*, In J.S. Wiggins (Ed), *the five factor model of personality: Theoretical perspectives* (PP 21-50), New York: Guild ford press.
- McCarthy, S. (2014); Recurrent personality factors based on trait rating (Tech. Rep). Lack-land Air Force Base, Tx: USAF.
- McCrae, R. R., Costa, P. T. (2014); Comparison of FPI & psychoticism scales with measures of the five factor model of personality. *Personality & Individual Differences*, 96, 587-597.
- Merrell, J.D. and Gimpel, P. (2013); Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence. *Intelligence*, 27, 267-298.
- More, H. (2008); Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for Intelligence. *Intelligence*, 27, 267-298.
- Parker, E. & Asher (2016); Labor, delivery, and early parenthood: An attachment theory perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 505-518.